

[726.591+246.5](477-25)"16/18"
ID ORCID 0000-0003-2270-9419

ОСОБЛИВОСТІ СТИЛЮ, ІКОНОГРАФІЇ, ТЕХНІКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ІКОН ЗІ ЗВОРОТНОГО БОКУ ІКОНОСТАСА ТРОЇЦЬКОЇ НАДБРАМНОЇ ЦЕРКВИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ

Рижова О. О. *Особливості стилю, іконографії, техніки та технології ікон зі зворотного боку іконостаса Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври.* За результатами комплексного мистецтвознавчого та техніко-технологічного аналізу ікон на полотні «Воскресіння Христове», «Зцілення жінки кровоточивої», «Розп'яття», «Зустріч Авраама та Мелхиседека», «Зішестя Святого Духа на апостолів», «Явлення Христа двом учням на дорозі в Еммаус» доведено, що композицію, яка отримала серед попередніх дослідників назву «Явлення Христа двом учням на дорозі в Еммаус» з урахуванням контексту коректніше називати «Спаситель дарує апостолам владу зціляти недужих». Прямим стилістичним аналогом ікони «Зішестя Святого Духа на апостолів» є ікона «Покров Пресвятої Богородиці» з Успенського собору м. Новгород-Сіверський. Візуальним періодджерелом лаврської композиції «Воскресіння Христове» слугувала гравюра з картини Фр. Дж. Романеллі «Ап. Іоанн і Петр у гробниці Христа» (1640). Текстовою основою для створення композиції є богослужбові читання з останніх глав Євангелій (Зачала), літературно перероблені фрагменти книги Буття, пророкування Єремії, Євангеліє від Іоанна, тексти Діянь апостолів. У живописній структурі кожної композиції використовується імприматура, яка має світлий коричневий колір, теплий за тоном. Техніко-технологічні ознаки полотна і ґрунтів, склад пігментів, склад покривного шару лаку підтверджують датування полотен 1734–1735 рр.

Ключові слова: ікони, іконостас, іконографія, стиль, техніка, технологія, Києво-Печерська Лавра, Троїцька надбрамна церква.

Рижова О. О. *Особенности стиля, иконографии, техники и технологии икон с оборотной стороны иконостаса Троицкой надвратной церкви*

Києво-Печерської Лаври. По результатам комплексного искусствоведческого и технико-технологического анализа икон на холсте «Воскресение Христово», «Исцеление кровоточивой», «Распятие», «Встреча Авраама и Мелхиседека», «Сошествие Святого Духа на апостолов», «Явление Христа двум ученикам на дороге в Эммаус» установлено, что композицию, которая получила среди предыдущих исследователей название «Явление Христа двум ученикам на пути в Эммаус» с учетом контекста корректно называть «Спаситель дарует апостолам власть исцелять болящих». Прямым стилистическим аналогом иконы «Сошествие Святого Духа на апостолов» является икона «Покров Пресвятой Богородицы» из Успенского собора г. Новгород-Северский. Визуальным первоисточником лаврской композиции «Воскресение Христово» есть гравюра с картины Фр. Дж. Романелли «Ап. Иоанн и Петр в гробнице Христа» (1640). Текстовой основой для создания композиций послужили богослужебные чтения из последних глав Евангелия (Зачала), литературно переработанные фрагменты книги Бытия, пророчества Иеремии, Евангелие от Иоанна, тексты Деяний апостолов. В живописной структуре каждой композиции используется имприматура, которая имеет светлый коричневый цвет, теплый по тону. Техничко-технологические признаки холста и грунта, состав пигментов, состав покрывного слоя лака подтверждают датировку полотен 1734–1735 гг.

Ключевые слова: иконы, иконостас, иконография, стиль, техника, технология, Киево-Печерская Лавра, Троицкая надвратная церковь.

Ryzhova O. *Features of style, iconography, technique and technology of icons from the reverse side of the iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kiev Pechersk Lavra.*

Background. A large number of publications were devoted to the iconostasis of the Trinity Gate Church of Kiev Pechersk Lavra. Consequently, a large narrative and archival material (F. Umantsev, A. Kondratyuk, J. Litvinenko) have been gathered, the theological program is defined, and certain iconographic nuances of some of the stories (L. Miliaveva, O. Lopukhina, O. Pitatelev) are interpreted. Several groups of icons were identified and further combined based on the similarity of “author’s writing” principle (O. Pitatelev), the problems of further researches (A. Kondratyuk, O. Pitatelev) are outlined. However, researchers do not consider the complex features of stylistics, iconography, painting techniques and technology of icons, in particular, the icons on the canvas on the reverse side of the iconostasis.

Objectives. Therefore, the relevance of this publication is to deepen knowledge about the iconography of Kiev Pechersk Lavra in the first third of the XVIII century using literary sources, iconographic material and the natural processing of works.

Methods. The research is based on the principles of historicism and comparative analysis. A comprehensive approach while studying the problem envisaged a combination of the following scientific methods: analytical – for studying the status of the chosen topic; systemic – for the processing of museum collections, archival and literary sources; attribution – in order

to clarify the time and place of writing a work; a comparative stylistic analysis of works – to outline certain features of works of art. Features of the material structure of the icon are determined by technical and technological studies, which included: a layer-to-layer visual study of the surface of the paint layer; a sampling of soil and paint layer; establishment of soil composition, pigment paints, lacquer and a cover layer.

Results. Icons on the canvas – “Crucifixion” (inv. No. KPL-PA-185), “Resurrection of Christ” (inv. No. KPL-PA-183), “Meeting of Abraham and Melchizedeks” (inv. No. KPL-PA-186), “Healing a bleeding woman” (inv. No. KPL-PA-184), “The descent of the Holy Spirit upon the Apostles” (inv. No. KPL-PA-177), “The phenomenon of Christ to two disciples on the road to Emmaus” (inv. No. CPL-PA-178) – are kept in funds of the National Kyiv Cave Historical and Cultural Reserve. It has been proved that the composition on the canvas, which received from the previous researchers the name “The phenomenon of Christ to two disciples on the road to Emmaus”, is more correctly to name “The Savior gives the apostles power to heal the sick” taking into account the context (the location along with the icons “The Sacrament of Chrismation” and “The Sacrament of Christening”, as well as the inscription on the frame “The Sacrament of Gentile Evangelism”). This name corresponds the deep symbolism and content of both the plot and the events. The direct stylistic analogue of the icon “The Descent of the Holy Spirit on the Apostles” is the icon “The Protection of the Most Holy Theotokos” from the Assumption Cathedral of the city of Novgorod-Siversky (KTV 135/3, the National architectural and historical reserve “Ancient Chernigov”), which can be attributed to earlier works of this author. The authorship is established on the peculiarities of the individual manners of the author, inclined to the image of a special type of faces, as well as the use of colored assistant and gold-plated writing, made with creative gold on clothing. The icon “Healing the bleeding woman” and the icon “Resurrection of Christ” shall be considered as monolithic (with regard to the style) diptych. The author who wrote these canvases has peculiarities in the creative handwriting, in particular, he uses such methods as the finest contour with black paint of faces, feet, and hands; a kind of “mirror” in the features of faces.

As for the iconography of the laurel composition “Resurrection of Christ”, the visual primary source was probably the engraving of the painting by Francesco Giovanni Romanelli “Ap. St. John and St. Peter in the Tomb of Christ” (1640). Therefore, it is possible to clarify the name of the laurel composition as “Apostles Peter and John near the Holy Sepulcher”. The text basis for the creation of these compositions was the liturgical reading of the last chapters of the Gospels (eng. 63, verses 20: 1, 10, 39, Lk 8: 41, 56), literally “fused” together with fragments of Genesis: 18), the Prophecies of Jeremiah (Chapter 11, Articles 18–23, Chapter 12, Articles 1–15), the Gospel of John (John 6:54), the texts of the Acts of the Apostles (Acts 1:14). All considered compositions are interesting from the iconographic point of view: the icon painters, striving to illustrate marginalized verbal primary sources, create, in essence, a new fine canon. The colorful integrity of the ensemble is achieved by a layer of imprimatura, which is present

in the pictorial structure of each composition and has a bright brown color, warm in tone. Despite on the new technique for icon painting, the painting does not lose formal connection with the art of the previous time by traditional icon painting, while preserving a number of its characteristic features, in particular types of faces, colored assistants and spaces, cotyledons, silver leaves, colored varnishes or inscriptions that imitate the Greek paleography. During visual, optical and technological studies, the following features of the structure of the paintings were discovered: the basis – is a thin canvas, which has a fine-grained texture of a dense linen weave, and consists of two or three parts, which are sewn together. The soils of icons are of a single-layer, in a brilliant light colour, and hand-drawn in two tricks. A filler of the lower grounding mass (lighter) – chalk; filler of the upper grounding mass (darker) – chalk, vichry, black coal; the binder of both grounding masses – animal glue. The painted layer of the icon is thin, smooth, and eventually became transparent, on an oilseed leaf. The physico-chemical analysis of the samples of the paint layer revealed the following pigments: lead white, containing impurities of silver (in the basis of white colour in all compositions), the Berlin azure (in the basis of blue colour in the compositions “Healing a bleeding woman”, “Meeting of Abraham and Melchisedec”, “The Descent of the Holy Spirit on the Apostles”), indigo (blue in the painting “The phenomenon of Christ to two disciples on the road to Emmaus”), the blue copper smalt pigment (blue in the icon of the Resurrection of Christ), the ravine of the green copper pigment (green colour) and the cinnabar, red organic, red in Ocher (red colour) – a pigment that is found in all compositions. The binder of the paint layer is oil; fragments of the cover layer of oil-resin varnish were found on the author’s painting. Similar features of the canvas and soils, the composition of pigments, the composition of the coating layer of varnish confirm the dating of canvases (1734–1735).

Conclusions. Thus, according to the results of a comprehensive study of the style, iconography, techniques, and technologies of the icons on the reverse side of the iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kyiv Pechersk Lavra, it is possible to state the following: the process of splitting and transformation of the Byzantine tradition, which continues in the icon painting of the Kievan Pechersk Lavra since the end of the XVII and throughout XVIII century is possible to observe in its entirety precisely in the ensemble of the iconostasis of the Trinity Gate Church. This tendency is particularly reflected in iconography, stylistics, technique, and technology of icons on the reverse side of the iconostasis, performed on canvas.

Keywords: icons, iconostasis, iconography, style, technique, technology, Kiev Pechersk Lavra, Trinity Gate Church.

Постановка проблеми.

[26], [7, 18–20, 244–248], [8, 82–85]),

O. P.) “
(— “
” — O. P.) ...

» [15, . 113].
«
», — «
».

(2006) [14] (

)
:
»
» «
»
[14, . 156–157].

[14, . 156–159, 160–164].

«
» (2017)

«...
» [4, . 241].
« (“ , ”,
” — O. P.),

» [4, . 241, . 3]
« (“ , ” “
” — O. P.)

()» [4, . 242, . 4].
«...
» [4, . 241].

(«
»).

Метою

(. 1:14) [3].
XVIII

Виклад основного матеріалу дослідження.

[11].

» (,)
«

» «
».

»
».
«
»

»;
»
»

»

»
»

»

»

»

»

»

»

»

» (. 1:5).
«

» (

»

»

».

Іл. 1. Зішестя Святого Духа на апостолів (ліворуч);
Явлення Христа двом учням на дорозі в Еммаус
(Спаситель дарує апостолам владу зціляти недужих)
(праворуч). Ікони. Полотно, олійна техніка, сусальне
золото, 1734–1735 рр. Зворот іконостаса Троїцької
надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври.
НКПІКЗ, КПЛ-ПА-177, КПЛ-ПА-178

Іл. 2. Воскресіння Христова (Ап. Іоанн і Петр у
гробниці Христа). Ікона. Полотно, олійна техніка,
1734–1735 рр. Зворот іконостаса Троїцької
надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври.
НКПІКЗ, КПЛ-ПА-183

Іл. 3. Зцілення жінки кровоточивої. Ікона. Полотно,
олійна техніка, 1734–1735 рр. Зворот іконостаса
Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської
Лаври. НКПІКЗ, КПЛ-ПА-184

Іл. 4. Розп'яття. Ікона. Полотно, олійна техніка,
1734–1735 рр. Зворот іконостаса Троїцької
надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври.
НКПІКЗ, КПЛ-ПА-185

Іл. 5. Зустріч Авраама та Мелхиседека. Ікона. Полотно,
олійна техніка, сусальне золото, кольорові лаки,
1734–1735 рр. Зворот іконостаса Троїцької надбрамної
церкви Києво-Печерської Лаври. НКПІКЗ, КПЛ-ПА-186

XVIII

Наукова новизна

Висновки.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку

XVII — XIX

Література:

1. 1697–1699 . [] // « » : [-]. — [2014–2018]. — : <http://www.rr.lviv.ua/albom.php?type=2&item=1637&z=1&p=9> (10.04.2018). —
2. [] / // . — . 2009. — . 9. — . 414–423.
3. [] : [-]. — 2010–2018. — : <http://www.iconrussia.ru/iconography/2051/> (08.04.2018). —
4. [] / . . . // 2017 : . . . — . 2018. — . 240–243.
5. [] / . . . // . (23–24 . 2008 .). — . 2008. — . 109–113.
6. [] / . . . // . 17. — . 45–58.
7. [] : / [-] . . . — . 2005. — 252 . : .
8. [] / . . . // . . — . 2010. — . 25. — . 67–86.
9. [] / . . . // . 7. — . 119–127.
10. () [] / . . . // . / — . 1994. — . 308–318. — ISBN 5-86007-027-6.
11. [] // . — [?–2018]. — : <https://azbyka.ru/1/miropoznanie> (15.04.2018). —
12. (). [] / // . — 2013. — 3–4. — : <http://www.mepar.ru/library/vedomosti/67/1382> (15.04.2018). —
13. [] / . . . // 2004 : . . . — . 2005. — . 465–469.

14. . . . [] / . . . // 2006. — . 16. — . 155–165.
15. [] / . . . // 2004. — . 12. — . 104–115.
16. « [] / . . . // 2003. — . 11. — . 92–96.
17. XIX . . . « . . . » XVIII–XIX . . . [] / . . . // 2002. — . 7. — . 168–178.
18. [] / . . . ; — 2001. — 564 . — ISBN 5-89826-056-0.
19. . (c .) . . . // [] / 2009. — . 3. — . 103–112.
20. . . . : [] / . . . // — 2016. — 2. — . 43–47.
21. XVIII . . . [] / . . . // — 2012. — 2. — . 157–161.
22. XVIII . . . [] / . . . // 75- (. . . , 27–31 2013) / — 2013. — . 333–335.
23. [] // : [. . . .] . — — [?–2018]. — : <https://azbyka.ru/1/eleosvyaschenie> (: 10.04.2018). —
24. . 14:18 [] // : [. . . .] . — — [2010–2018]. — : <http://bible.optina.ru/old:gen:14:18> (: 15.04.2018). —
25. . . . // [] / 2017 — 2018. — . 331–336.
26. [] / — : , 1970. — 216 .
27. USEUM : [The Interactive Fine Art Gallery] : [. . . .] . — — [?–2018]. — : <https://useum.org/artwork/St-John-and-St-Peter-at-Christ-s-Tomb-Giovanni-Francesco-Romanelli> (: 15.04.2018). —

References:

- Zhovkivskiy ikonostas 1697–1699 rr. [Zhovkva iconostasis of 1697–1699]. (2014–2018). *Radio "Voskresinnia" — Radio Resurrection*. Retrieved from <http://www.r.lviv.ua/albom.php?type=2&item=1637&z=1&p=9>. (In Ukrainian).
- Ivanov, M. S. (2009). Voskresenie Iisusa Khrista. Sviditel'stvo Iisusa Khrista i apostolov o Voskresenii [The Resurrection of Jesus Christ. The Testimony of Jesus Christ and the Apostles about the Resurrection]. In *Pravoslavnaya entsiklopediya — Orthodox Encyclopedia*. (Vol. 9), (pp. 414–423). Moscow. (In Russian).
- Ikony Rossii*. (2010–2018). Retrieved from <http://www.iconrussia.ru/iconography/2051/>. (In Russian).
- Kachan, R. I. & Lytvynenko, Ya. V. (2018). Rekonstruktsiia zvorotnoho boku ikonostasa Troitskoi nadbramnoi tserkvy Kyievo-Pecherskoi Lavry [Reconstruction of the reverse side of the iconostasis of the Trinity Gate Church of the Kyiv-Pechersk Lavra]. In *Mohylianski chytannia 2017 roku — Mohyla readings of 2017*, (pp. 240–243). Kyiv. (In Ukrainian).
- Kondratiuk, A. Yu. (2008). Dosvid katalogizatsii zobrazhen ikonostasa Troitskoi Nadbramnoi tserkvy Kyievo-Pecherskoi lavry [Experience of cataloging images of the iconostasis of the Trinity Basement Church of the Kyiv-Pechersk Lavra]. In *Sivershchyna v istorii Ukrainy — Siverschyna in the History of Ukraine : proceedings of Seventh Scientific and Practical Conference (2008, October 23–24)*, (pp. 109–113). Sumy. (In Ukrainian).
- Kondratiuk, A. Yu. (2007). Ikonostas Troitskoi Nadbramnoi tserkvy Kyievo-Pecherskoi lavry : istoriohrafia temy i problematyka doslidzhennia [Iconostasis of the Trinity Assumption Church of the Kyiv-Pechersk Lavra : historiography of the topic and research problems]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 17, 45–58. (In Ukrainian).
- Kondratyuk, A. Yu. (Author & comp.). (2005). *Monumental'nyy zhyvopys Troyits'koyi Nadbramnoyi tserkvy Kyievo-Pechers'koyi Lavry* [Monumental painting of the Trinity Cathedral Church of the Kiev-Pechersk Lavra]. Kyiv : KVITS. (In Ukrainian).
- Lytvynenko, Ya. V. (2010). Vtracheni ikonostasy lavrskykh tserkov [Lost Iconostases of Lavra Churches]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 25, 67–86. (In Ukrainian).
- Lopukhina, O. V. (2002). Ikonohrafichna prohrama rozpyshiv Troitskoi Nadbramnoi tserkvy yak syntez bohoslav'ia y mystetstva doby baroko [Iconographic program of paintings of the Trinity Cathedral Church as a synthesis of theology and art of the Baroque era]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 7, 119–127. (In Ukrainian).
- Milyaeva, L. S. (1994). Ikonografiya i krasnorechie ukrainskogo barokko (Rospisi Nadvratnoy tserkvi Kievo-Pecherskoy lavry) [Iconography and eloquence of the Ukrainian Baroque (Paintings of the Gate Church of the Kiev-Pechersk Lavra)]. In *Vostochnokhristianskiy khram. Liturgiia i iskusstvo — East Christian Temple. Liturgy and art*. A. M. Lidov, ed. & comp., (pp. 308–318). St. Petersburg : Dmitriy Bulanin. (In Russian).
- Miropomazanie [Chrismation]. (?–2018). Azbuka very. *Pravoslavnaya entsiklopediya Azbuka very. Pravoslavnaya entsiklopediya — The ABC of faith. Orthodox Encyclopedia*. Retrieved from <https://azbyka.ru/1/miropomazanie>. (In Russian).
- Nikolay (episkop Balashikhinskiy). (2013). Mnogosyuzhetnye kompozitsii v ikonografii Voskreseniya Khristova [Multi-scene compositions in the iconography of the Resurrection of Christ]. *Moskovskie Eparkhial'nye Vedomosti — Moscow Diocesan Gazette*, 3–4. Retrieved from <http://www.mepar.ru/library/vedomosti/67/1382>. (In Russian).

13. Pitateleva, E. V. (2005). Ikony oborotnoy storony ikonostasa Troitskoy tserkvi kak otrazhenie spetsifiki khramovoy programy [The icons of the back side of the iconostasis of the Trinity Church as a reflection of the specifics of the temple program]. In *Mohylianski chytannia 2004 roku — Mohyla readings of 2004*, (pp. 465–469). Kyiv. (In Russian).
14. Pitatelieva, O. V. (2006). Ikonostasy dvokh tserkov Kyievo-Pecherskoi lavry ta yikh zvorotni boky. Peredumovy vynyknennia i tematychni paraleli [Iconostases of two churches of the Kiev-Pechersk Lavra and their reverse sides. Prerequisites of emergence and thematic parallels]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 16, 155–165. (In Ukrainian).
15. Pitatelieva, O. V. (2004). Ikonostas Troitskoi Nadbramnoi tserkvy. Bohoslovska prohrama ta yii khudozhnie vtivennia [Iconostasis of the Trinity Gate Church. Theological program and its artistic embodiment]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 12, 104–115. (In Ukrainian).
16. Pitatelieva, O. V. (2003). Osoblyvosti ikonohrafiy u dvokh ikonakh “Taiemna vecheria” z ikonostasa Troitskoi Nadbramnoi tserkvy [Features of iconography in two icons “The Last Supper” from the iconostasis of the Trinity Basement Church]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 11, 92–96. (In Ukrainian).
17. Pitatelieva, O. V. (2002). Khudozhni osoblyvosti traktuvannia obrazu v ukrainskii ikoni “Taiemna vecheria” XVIII–XIX st. z koleksii Kyievo-Pecherskoi lavry [Artistic features of the interpretation of the image in the Ukrainian icon “The Last Supper” of the XVIII–XIX centuries. from the collection of the Kiev-Pechersk Lavra]. *Lavrskiy almanakh — Lavrsky Almanac*, 7, 168–178. (In Ukrainian).
18. Pokrovskiy, N. V. (2001). *Evangelie v pamyatnikakh ikonografii* [The Gospel in the monuments of iconography]. (G. I. Vzdornov, the author of the introductory). Moscow : Progress-Traditsiya. (In Russian).
19. Pol'skov, K. (cvyashch.). (2009). Apostoly. Sluzhenie Apostolov [Apostles. The ministry of the Apostles]. In *Pravoslavnaia entsiklopediya — Orthodox Encyclopedia*. (Vol. 3), (pp. 103–112). Moscow. (In Russian).
20. Ryzhova, O. O. (2016). Ikony ikonostasa pechernoï tserkvy Sviatoho Prepodobnogo Feodosiia na Dalnikh pecherakh Sviato-Uspenskoï Kyievo-Pecherskoï lavry : osoblyvosti zobrazhen, napyasy, utochnennia atrybutsii [Iconostasis icons of the Pechersk Lavra Far-Cave St Theodosy Church : the features of painting, inscriptions and specification of attribution]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv — Bulletin of the Kharkov State Academy of Design and Arts*, 2, 43–47. (In Ukrainian).
21. Ryzhova, O. O. (2012). Tekhnolohichni osoblyvosti zhyvopysu ikon XVIII st. kyivskoho pokhodzhennia [Technological features of painting of icons of the XVIII century of Kiev origin]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadryv kultury i mystetstv — Herald of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts*, 2, 157–161. (In Ukrainian).
22. Ryzhova, O. O. & Raspopina, V. A. (2013). Ikony Kieva XVIII veka iz koleksii Natsional'nogo Kyievo-Pecherskogo istoriko-kul'turnogo zapovednika: issledovaniya i atributs ya [The icons of Kiev XVIII century from the collection of the National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Reserve: Studies and Attribution]. In *Doslidzhennia, konservatsiia ta restavratsiia muzeinykh pam'iatok : dosiahnennia, tendentsii rozvytku. Do 75-richchia Natsionalnoho naukovy-doslidnoho restavratsiinoho tsentru Ukrainy : proceedings of IX International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, 2013, May 27–31), (pp. 333–335). Kyiv. (In Russian).
23. Soborovanie. Eleosvyashchenie. (?–2018). *Azбука very. Pravoslavnaia entsiklopediya — The ABC of faith. Orthodox Encyclopedia*. Retrieved from <https://azbyka.ru/1/eleosvyashchenie>. (In Russian).
24. Tolkovanie na Byt. 14:18 [Interpretations of Genesis 14:18]. (2010–2018). *Tolkovanie Svyashchennogo Pisaniiya — Interpretation of the Holy Scripture* Retrieved from <http://bible.optina.ru/old:gen:14:18>. (In Russian).
25. Travkina, O. I. (2018). Barokovi ikony Chernihivshchyny [Baroque icons of Chernigov region]. *Mohylianski chytannia 2017 roku — Mohyla readings of 2017*, (pp. 331–336). Kyiv. (In Ukrainian).
26. Umantsev, F. (1970). *Troitska Nadbramna tserkva Kyievo-Pecherskoi lavry* [Trinity Gate Church of the Kyiv-Pechersk Lavra]. Kyiv : Mystetstvo. (In Ukrainian).
27. USEUM. (?–2018). Retrieved from <https://useum.org/artwork/St-John-and-St-Peter-at-Christ-s-Tomb-Giovanni-Francesco-Romanelli>. (In English).